

Oahppopládna sámegiela tjiegnodibme

Dette er en lulesamisk oversettelse av den fastsatte læreplanteksten.
Læreplanen er fastsatt på nordsamisk.

Sámedigge la mierredum 08.11.2019 Eksábmaárnik mierreduvvam
Sámedikkes 10.08.2020

Fámon 01.08.2020 rájes

Fága birra

Fága relevánsa ja guovdásj árvo

Sámegeiلاس tjiegnodibme galggá oahppijda vaddet vejulasjvuodav sámegeiلاس ja tevstajt guoradallat málsudahkes láhkáj iesjgennga perspektijvas ja ietjas berustimij milta. Fáhka biggi tækstabuojkuldagá nali mij sisadná njálmáلاس, tjáلاس ja tjoahkkájbiejadum tevsta, gánná tjála, jiedna ja gávå li aktan, ja iesjgennga tækstasládja guhtik medijáj baktu gaskostuvvá. Tevsta galggi oahppij ietjas ájggáj tjanáduvvat ja sáme kultuvrraj ja dálusj ja dálásj subtsastallamdáhpáj. Fága baktu galggi oahppe bessat sjuggelit barggat guládallamijn ja tækstahábbmimijn ietjas berustimij milta. Fága baktu galggá bessat ávddánahttet iesjgennga barggamvuogijt sihke aktu ja iehtjádij siegen. Fáhka galggá aj nannit oahppij máhtudagáv dádjadit, ja lájttáلاس láhkáj árvustallat gáktu teknologijja ja digitála nævo vájkkudi sámegeiلاس ja giellaadnuj sebrudagán. Fáhka galggá oahppij gárvedit barggoiellemij gánná gielalasj ja digitála tjehpudagá gájbbeduvi.

Fáhka galggá viehkedit áhpadime árvovuodov állidit. Sámegeiلاس tjiegnodime fága áhpadime vuodo galggá liehket oahppe duogásj, sáme kultuvrra ja sáme árvo. Áhpadime tjadá galggi oahppe sjaddat jasska giellaaddne gudi máhtti ietjasa moattekultuvralasj máhtudagáv moatte iesjgennga aktijvuodan adnet. Fáhka galggá ávdedit árvojt ja buorre vuojnojt ma sámijt doarjju sihke bájkálattjat ja álles Sámen. Sámegeiلاس tjiegnodibme galggá oahppij lájttáلاس ájádallamav ja etihkalasj diedulasjvuodav ávdedit ja viehkedit jiermev ávdedit.

Guovdásj elementa

Sámástit

Oahppe galggi bessat gæhttaladdat ja ávddánahttet njálmáلاس máhtudagáv iesjgennga dilen ja iesjgennga láhkáj. Ietjasa berustimij milta galggi oahppe bessat guoradallat njálmáلاس gielav ja duov dáv njálmáلاس tevstav ja gaskostimvuogijt. Oahppe galggi buktet iehtjádij guládallat ságastallamijn ja gá iehtjádij siegen barggi ja iehtjádij ávdås ávddánbuktemijt gárvedi.

Láhkåmmáhtudagá ávddånibme

Oahppe galggi láhkåt váj oahppi ja buorre vásádusájt ja láhkåmmielav oadtju. Gå iesjgennga lágásj tevstajt láhki galggi oahppe oadtjot estetihkalasj vásádusájt, iesjgennga ássijis berustahttját, imájdallat ja ietjá ulmutij ájádusájda ja iellemdilijda oahpásmuvvat. Oahppe galggi tevstajt lájttáلاس láhkáj árvustallat ja galggi reflekterit makta tevsta li guoskavattja, man mudduj da vájkkudi ja li áskeldahte.

Tjállemmáhtudagá ávddánibme

Ietjasa berustimij milta galggi oahppe hábbmit iesjgenge lágásj tevstajt gánná duov dáv tjállemvuogev ja medijáv adni. Oahppe galggi bessat válljit digitála giella- ja guládallamteknologijjav mij aktijvuohtaj ja barggamvuogijda hiehpá. Galggi bessat ietjasa ja iehtjádij tevstajt árvustallat ja buktet ietjasa tevstajt divvot iehtjádij árvvalusáj milta.

Giella vuogádahkan ja máhttelisvuohta

Oahppe galggi oahppat ja átsádallat gáktu giela systemav ja retorihkalasj ja estetihkalasj ásiht adná fágajn bargadijn. Galggi háldadit dábálasj giella-ja sjáññarnármajt ja giela vejulasjvuodajt sjuggelis láhkáj adnet ietjasa tevstajn.

Gielalasj moattevuohta Sámen

Oahppe galggi bessat guoradallat gáktu sámegeielaj dille la duon dán guovlon Sámen. Oahppe galggi ienebut oahppat iesjgenge sámegeiela birra ja dábddát muhtem muodugasjvuodajt ja ieridisájt daj gaskan. Oahppe galggi oahpásmuvvat gáktu duon dán guovlo tevsta ja njálmálasj árbbedábe li muodugattja

Fágajgasskasasj tiemá

Álmmukvarresvuohta ja bierrgim

Sámegeiela tjiegnodimen merkaj fágajgasskasasj tiebmá álmmukvarresvuohta ja bierrgim ahte galggá buorre iesjdábdov ja jasska identitiehtav nannit sámegeielagin moattegielak ja moattekultuvralasj sebrudagán.

Demokratijja ja viesátguojmmevuohta

Sámegeiela tjiegnodimen merkaj fágajgasskasasj tiebmá demokratijja ja viesátguojmmevuohta ahte oahppe galggi oadtjot njálmálasj ja tjálasj tjehpudagájt váj nagádi hásstalusájt duosstot demokrátalasj láhkáj. Sámegeiela tjiegnodimen galggi oahppe oadtjot vuodov reflekerit tjuolmaj birra ma guoski ieneplágo ja unneplágo riektájda. Galggi hárrjánit lájttalis ájádallamij, dágástallamijda sæbrrat ja ietjá vuojnojt dáhkkidit.

Guoddelis ávddánibme

Sámegeiela tjiegnodimen merkaj fágajgasskasasj tiebmá guoddelis ávddánibme ahte oahppe galggi giela ja tevsta bargo tjadá oadtjot máhtov ja diedulasjvuodav sámij iellemvuoge, árbbediedo ja árvoj birra ja man lahkusit sáme li luonnduj tjanáduvvam. Áhpadibme galggá viehkken váj oahppe diedulattjan sjaddi gáktu sáme máhtojt ja árvojt boahhte buolvajda joarkká.

Vuodotjehpudagá

Njálmásj tjehpudagá

Njálmásj tjehpudagá sámegeiela tjiegnodimen la buktet iehtjádij guládallat, gulldalit ja dádjadit iehtjádij, iesj buktet njálmalattjat javllat juojddá ja ietjas vuojnojt iehtjádij ájádusáj nali jali milta tsieggít. Oahppe galggi guoskavasj bágojt ja buojkuldagájt ja fáhkagielav adnet gá ságastalli, dágástalli ja ávddánbukti duov dáv ássjev fágan.

Buktet tjállet

Buktet tjállet sámegeiela tjiegnodimen la buktet iesjgenga lágásj tevstajt tjállet ja dajt hiebadit ulmmáj, sisadnuj ja vuosstájválldáj. Oahppe galggi buktet plánit, tjállet ja divudit fáhkajguoskavasj tevstajt vág tjállemgeiela máhtov nanniji.

Buktet láhkát

Buktet láhkát sámegeiela tjiegnodimen la buktet láhkát ja dádjadit iesjgenga lágásj tevstajt máttijn ulmijn. Tevsta galggi sihke avtatraják tevsta ja multimodála tevsta duot dát medijás. Oahppe galggi buktet diedojt gávnnat ja resonnementajt dádjadit tevstan. Galggi aj buktet reflektierit ja árvustallat iesjgenga lágásj tevstajt.

Digitála tjehpudagá

Digitála tjehpudagá sámegeiela tjiegnodin la buktet adnet hiebalgis digitála ræjdojt oahppamin, tækstahábbmimin ja guládaládijn. Oahppe galggi buktet diedojt gávnnat digitála gáldojn ja dav lájttális láhkáj adnet. Galggi aj buktet iehtjádij guládallat digitála vuohkáj ja galggi buktet allasisá digitála buktagij dahkat. Oahppe galggi ávddánahttet lájttális ájádallamav ja etihkalasj diedulasjuodav gáktu ietjas ja iehtjádij birra giehttu nehtan. Oahppe galggi buktet persávnna-suodjalime ja tjállerievtesvuoda njuolgadusáj tjuovvot.

Máhtudakulme ja árvustallam

10. jahkedáse máhtudakulme ja árvustallam

Máhtudakulme 10. jahkedáse maŋjela

Áhpadusá ulmme le oahppe galggá máhttet

- ávddánahttet ja tjiegnodit giela jali tevsta tjuolmajda ietjas berustimij milta ja ávddánbuktet bargo báhtusav iesjgenga ávddánbuktemvuogij

- guoradallat ja ávddánbuktet muhtem sieradusájt ja muodugasjuvodajt sámegeielaj gaskan mij guosská giellaj, tjálalasj tevstajda jali njálmálasj árbbedábijda
- átsádit ja buojkudit gáktu subttasa, báva, dijda ja ietjá njálmálasj árbbedábe báhti ávddán iesjgenğa ádå tevstajn
- átsádit ja buohtastahttet giellaanov ja retorihkalasj vájkkudimnævojt iesjgenğa mediájjn ja aktijvuodajn
- hábbmit digitála buktagijt ma iesjgenğa mediáslájajt aktidi
- átsádit ja árvustallat gáktu digitála medijá vájkkudi ja rievddadi gielav ja guládallamav ja aj giellaválljimav
- sjuggelit gaskostit ietjas vásádusájt ja dálkkumijt tevstajs digitála nævoj ja daj dagi
- lájttálisát reflekerit ietjas rálla badjel digitála guládallamin, ja gáktu oahppe ietjas ja iehtjádijt gávvit nehtan
- adnet gáldoijt lájttális láhkáj váj maŋŋela máhttá dajt guorrat ja tjuovvot persávnnsuodjalime ja tjállerievtesvuoda njuolgadusájt
- dokumenterit ja árvustallat ietjas ávddánimev fágajn bargadijn

Áhpadattijn árvustallam

Áhpadattijn árvustallam galggá viehkken ávdedit oahppamav ja fáhkamáhtov ávddánahttet. Oahppe vuosedi ja ávddánahtti máhtudagáv sámegeiela tjieŋnodimen 8., 9. ja 10. jahkedásen gá barggi ja ávddánbukti iesjgenğa tjuolmaj ma li giellaj jali tækstaj tjanádum. Oahppe vuosedi ja ávddánahtti máhtudagáv gá sjuggelit ávddánahtti ietjasa tevstajt ja digitála buktagijt iesjgenğa mediáj. Vijddásappot vuosedi ja ávddánahtti oahppe máhtudagáv gá adni máhtov ja reflekeriji sáme gielaj, kultuvra ja sebrudagá badjel ietjasa tækstabuvtadimen.

Áhpadiddje galggá dilev láhtjet oahppijoassálasstemij ja arvusmahttet oahppamiellaj gá dilev láhtjá guoradalle ja sjuggelis prosessajda gánná oahppe bessi ietjasa berustimij milta ienebut oahppat. Áhpadiddje galggá dilev láhtjet málsudahkes barggamvuogijda gánná oahppe bessi ájttse ja átsádalle láhkáj barggat sihke aktu ja iehtjádij siegen. Áhpadiddje ja oahppe galggi ságastallat oahppe máhtudagá ja ávddánime birra sámegeiela tjieŋnodimen ja oahppe galggi bessat gæhttaladdat. Dajna máhtudagájn mav oahppe vuosedi, galggi bessat javllat majt ietjasa mielas bukti, ja majt buorebut nahki gá ávddåla. Áhpadiddje galggá bagádallat ienep oahppama gáktuj ja áhpadimev hiebadit navti váj oahppe bessi rádiij milta ávddánahttet ietjasa tjehpudagájt fágan.

Loahppaárvustallam

Loahppaárvustallam galggá gávvidit oahppe ábbálasj máhtudagáv sámegeiela tjieŋnodimen gá álli 10. dáse áhpadimev. Áhpadiddje galggá plánit ja dilev láhtjet váj oahppe bessi ietjasa máhtudagáv vuosedit málsudahkes láhkáj ma sisadni dádjadibme, refleksjávnná ja lájttális ájádallam, oahpes ja ádå dilijn.

Áhpadiddje galggá sámegiela tjięnđodime karakterav vaddet mij gávvit oahppe áles njálmálasj, tjálalásj ja digitála máhtudagáv.

Árvustallamárnik

Ábbálasj árvustallam

10. jahkedáse maņnela: Oahppijn galggá akta ábbálasjkarakterra.

Eksábma oahppe

Maņnel 10. Jahkedásse: Oahppe soajtti vuorbádúvvá nálmálasj eksábmaį, aktan gárvedimásijn. Njálmálasj eksábma dagádúvvá ja sensureridúvvá bájkálattjat.

Eksábma privatistajda

Maņnel 10. Jahkedásse: Gehtja doajmme árnigav állessjattugij vuodoskávlláhpáduśá gáktuj